

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

SAVAŞÇI KAZAK (KOZAK) TOPLULUĞUNDA SOSYO-KÜLTÜREL
KİMLİK VE MÜZİK

Samir Mirzayev

Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı Piyano Anasanat Dalı,
smirzayev@akdeniz.edu.tr

[0000-0002-7855-966X](https://orcid.org/0000-0002-7855-966X)

Atıf / Citation: Mirzayev S. (2024). Savaşçı kazak (kozak) topluluğunda kültürel kimlik, toplumsal statü ve müzik. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (İNİJOSS), 13(1), 45-61.

<https://doi.org/10.54282/inijoss.1461826>

Öz

Günümüzde Ukrayna'nın güneyi ve Rusya'nın batısında yaşayan Kazakların (Kozaklar) toplumsal kimliği konusuna dikkat ettiğimiz zaman, yüzyıllar süren bir zaman dilimi içinde bu insanların toplumsal statülerinin birkaç defa kökünden değiştiğini görüyoruz. Yüzyıllarca özgür Ortodoks savaşçılar gibi yaşayıp, etrafındaki tüm İmparatorluklarla savaşan insan gruplarından, XVI yüzyılda Çar'ın sınır koruyucularına dönüşen Kazaklar, XIX yy. Rus İmparatorunun şahsi muhafızlığına kadar yükselmişlerdi. Lakin SSCB zamanı ideolojik sebeplerden bu topluluk baskılara maruz kaldığından Bolşeviklere karşı savaş açan Kazaklar yenildiler ve bir topluluk gibi lağvedildiler. Sovyetlerin çöküşünden sonra Kazaklar yeniden gündeme geldi ve eski geleneklerini canlandırmaya başladılar. Devlet tarafından bazen sembolik (örneğin, dini törenler zamanı asayişin korunması gibi) görevler verilen bu insanların birçok gelenek ve sembolünün (at binme, kılıç kullanma, danslar, özel giyim-kuşamlar, bayraklar vb.) içinde şüphesiz Kazak kimliğinin günümüzdeki en önemli ve tanınan ögesi, onların müzikleridir. At binmek ve kılıç kullanmak günümüzde artık bir spora dönüşmüştür. Kazak taburları, arma, bayrak, simge ve kostümleri de devletin nizami ordusuna kıyasla bir maskeli balo gibi gözükmemektedir. Yalnız coşkulu müzikleri sadece Kazak topluluğunun yaşamının her alanına nüfuz etmekle kalmayıp, bulunduğu bölge devletlerinin de milli değerlerine dönüşmüştür. Kazak koroları tüm dünyada tanınmaktadır. Araştırma Slav dilli kaynaklar kapsamında ve konuya hakim uzmanlar ile birebir görüşmeler üzerinden yürütülmüştür. Makalede Kazak topluluğunun tarihinin yanı sıra, topluluğun kültürel öğelerinin, özellikle müziğinin araştırılması amaçlanmıştır, onun form ve armonik yapısı, enstrümantal ve tematik detayları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Savaşçı Topluluk, Kazaklar, Kültürel Kimlik, Kozak Müziği.

THE SOCIOCULTURAL IDENTITY AND MUSIC IN THE WARRIOR COSSACK COMMUNITY

Abstract

The national identification of the Cossack's is a very interesting historical topic. For many centuries they lived in the south of Ukraine and Russia, and were engaged in robbery. Many runaway slaves, as well as rioters, joined them. Cossack's control system is a military democracy. In all villages ("Stanitsa") there is a commander - Ataman. They call themselves: Orthodox warriors. The villages are uniting in the Army. Army Commander – "Hetman". In the XVI century, Cossack's formed their own state: "Zaporozhskaya Sech". "Zaporozhskaya Sech" had its own parliament: "Rada". Cossack's had their own schools, had their own church, had hospitals. They even collected taxes. Cossack's fought against the Ottoman Empire. During the USSR, Cossack people was under heavy pressure. But now they are reborn again. Cossack's culture is very interesting. They have their own long traditions. But the most interesting thing about them is the music. Cossack choirs are very popular in Eastern Europe. Music often has a military theme. Also popular topics: "Fate", "Wine", "Love", "Horse", "Homeland" and "Nature". Melodies are based on chords: T-S-D-IV. Rhythm - often 2/4 or 4/4. Polyphony is simple. Musical instruments - often an accordion, tambourine, balalaika, bandura (ethnic instruments). The young generation in Russia - idealizes Cossack's.

Keywords: Warrior Society, Cossack's, Cossack Music, The Cultural Identity

Giriş

Problem durumu: Yüzyıllar boyu Doğu Avrupa'da Osmanlı'ya karşı savaş veren Kazak (Kozak, Cossack...) topluluğunun kültürel kimliğinin ve toplumsal statüsünün birkaç açıdan incelenerek, müziğin bu kimlik içindeki önemi, bu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır. Genelde Ukrayna'nın doğusu ile Rusya'nın güney-batısında yaşamakta olan bu savaşçı topluluk hakkında birçok efsane ve söylemler dolaşmakta, roman ve hikâyeler yazılmaktadır. Kendine özgü kültürel kimliği olan bu toplum yaşadığı ülkelerin yerel kültürlerinden farklılık göstermektedir. İlgi çekicidir ki, Doğu Avrupa'dan binlerce kilometre uzakta olan Sibirya'daki Kazak toplulukları da aynı kültürel faaliyetlerde çok benzerdirler. İster tarihi, isterse yaşam tarzı ve gelenekleri ile farklılık gösteren Kazakların müzik kültürü özellikle dikkat çekici olup, hala gelişme göstermektedir. Özellikle Kazak korolarının savaş şarkıları Doğu Avrupa'nın birçok ülkesinde meşhurdur. Günümüzde Kazakların özgün savaş gelenekleri işlevselliğini yitirse de müziklerine konu olmaya devam etmektedir. Çağdaş Kazaklar çevre ülkelerin ve dünyanın gözünde artık bir sanatçı topluluk gibi tanınmaktadır. Kazak şarkıları ve koro müziğinin detaylarının incelenmesi, bu kültürel fenomenin sebeplerine ışık tutabilir.

Alt problemler

1. Savaşçı Kazak topluluğunun kültürel kimliğinin kuramsal açıdan tarihsel, coğrafi, etnik, dini, askeri, devletçilik yönü nedir?
2. Kazakların tarihte ve günümüzdeki kültürünün sanatsal yönü ve bu kültürel kimlikte özellikle müziğin yeri ve önemi nedir?

Araştırmanın amacı: Doğu Avrupa ülkeleri halkları içinde Kazak topluluğunun toplumsal statüsünün belirlenmesi ve müziğin günümüzde bu statüye katkıları ve rolünün araştırılması, bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın önemi: Slav nüfusun çoğunlukta olduğu ülkelerde bu tip araştırmalar çok olsa da Osmanlıyla sürekli etkileşim içinde olan Kazak topluluğunun kültürü üzerine yapılan çalışmalar Türkiye’de yok denecek kadar azdır. Bu araştırma ilerideki Osmanlı-Kazak etkileşimlerini konu alacak olan diğer araştırmalara bir zemin ve veritabanı hazırlamaktadır.

Sınırlılıklar. Bu araştırma 25.07.2023 - 10.09.2023 tarihleri arasında incelenen kitap, kaynak, site ve şahıslarla sınırlandırılmıştır. Ayrıca, konu gereği Kazak topluluğunun müzik kültürü ve kimliği ile sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Çar: Rusya’da hükümdarlara verilen ad. Roma İmparatorluğu kökenli Sezar’dan türemiş sözcük.

Korkunç İvan: 1530-84 yıllar arasında yaşamış ünlü Rus Çarı. Rus tarihinin en önemli figürlerinden biri.

“Dikoe pole” -“Vahşi bozkır:” Güney Rusya’da Rus Çarının hükmünün işlemediği araziler, Kazakların yaşam alanları.

Subetnos: Bir halkın içinde kendine özgü yeri olan topluluk, bir halkın milli azınlığı.

Askeri demokrasi: Feodalizm öncesi bir idarecilik sistemi. Üst kademeli askerin iktidarındır. Savaş süreçlerinde daha sık görülmüştür.

Trubadur ve Menestrel’ler: Ortaçağ Avrupa’sında gezgin ozanlar.

1. Yöntem

Araştırma betimsel bir çalışma olup, veriler kaynak tarama yolu ile elde edilmiştir. Araştırma konusu Türkçe kaynaklarda (tercüme edilmiş romanlar hariç) neredeyse hiç anılmamakla beraber Rusya, Ukrayna, Polonya, Beyaz Rusya gibi Doğu Avrupa ülkelerinde büyük ilgi görmektedir. Kazaklar birçok ünlü yazarın romanlarına konu olmuşlar. Buna rağmen birçok konuda çelişkili bilgiler de dikkat çekmektedir. Araştırma evreni Polonya’dan Sibiry’a uzanan geniş coğrafyada yaşayan Kazak (Kozak) topluluklarının yaşamı, kültürü ve tarihi, ayrıca Batı ve Doğu Avrupa ülkelerinin bu topluluklar hakkındaki yazılı ve sözlü kaynaklarıdır. Bunlar özellikle Kazakların kökeni, tarihi, kültürü, dini, Rus ve Osmanlı Devletleri ile olan ilişkileri içeren konulardır. Örneklem olarak ulaşılabilir kaynaklarla Kazakların kültürel kimliğinin yapı taşlarından olan enstrümental eşlikli solo ve koro müziği seçilmiştir. Nitel araştırma Slav dilli ülkelerin (özellikle, Doğu Slav dilleri grubu) yazılı ve internet kaynakları taranarak, ayrıca sözlü kaynaklar bu ülkelerin ilgili uzman şahıslarıyla (bilirkişilerle) birebir görüşülerek yapılmıştır.

1.1. Araştırmanın modeli

Araştırmadaki soruları yanıtlayabilmek için Temel araştırma türü seçilmiştir. Alt problemlerden ilkini yanıtlamak için temel nitel araştırma yapılmış, ikinci soruyu yanıtlamak için problem (özellikle Müzik alt başlığı) üzerinde daha detaylı durulmuştur.

1.2. Örneklem/Çalışma grubu

Araştırma evreni Polonya, Beyaz Rusya, Ukrayna ve Rusya başta olmak üzere, Doğu Avrupa'dan Sibirya'ya kadar uzanan çok geniş coğrafyada yaşayan özgür savaşçı ruhlu Kazak (Kozak) topluluklarının kültürü, toplumsal statüsü, kültürel kimliği ve bu kimliğin önemli öğelerinden olan müzikleridir. Kazaklar hakkında pek çok yazılı, sözlü ve internet kaynağı bulunmaktadır. Birçok ünlü yazar (Lev Tolstoy, Nikolay Gogol, Mihail Şolohov vb.) bu topluluklar hakkında romanlar yazmışlar. Yalnız bu kaynakların büyük çoğunluğu Doğu ve Batı Slav dillerinde olmakla beraber Türkçe kaynaklar yok denecek kadar azdır. Gelecekte bu konudaki Türkçe araştırmalara zemin hazırlamayı da amaçlayan bu çalışmanın örneklem grubu Doğu Slav dilleri kaynakları ve oradaki Kazakların kültürel kimliklerini belirleyecek bilgilerdir. Örneklem grubu üç yere bölünmektedir: yazılı (kitap, makale ve internet kaynakları), sözlü (güvenilir uzman şahıslarla birebir görüşmeler) ve dijital (CD, internet, TV) kaynaklar. Müzik alanındaki veriler Klasik Batı Müziği kuralları çerçevesinde incelenmiş, konuya hakim güvenilir uzman şahıslarla veri toplama amaçlı görüşmeler telefon ve Skype bağlantısı üzerinden yapılmıştır. 25 Temmuz - 10 Eylül 2023 tarihleri arasında geçerliliği bulunan veriler (çelişenler dâhil) taranarak bulgular halinde sunulmuştur.

1.3. Veri toplama araçları

Araştırmada elde edilen verilerin önemli kısmı konuya hâkim uzman şahıslarla birebir görüşülerek toplanmıştır. Görüşme için 14 soru hazırlanmış ve uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen cevaplar doğrultusunda soru sayısı 10'a düşürülmüş ve sorular son halini almıştır. Bu görüşmeler mobil telefon bağlantısı ve dijital platform (Skype) üzerinden yapılmıştır. Müzik alanındaki veriler TV ve Radyo yayınları yanısıra CD, DVD kayıtları ve internet veritabanı üzerinden toplanmıştır. Güvenilir uzmanlarla veri toplama amaçlı görüşmeler 25 Temmuz - 10 Eylül 2023 tarihleri arasında yapılmış, bu tarihler arasında geçerliliği bulunan veriler taranarak bulgular halinde sunulmuştur.

1.4. Verilerin analizi

Nitel araştırma yöntemleri kullanılmış, toplanan veriler araştırılan konular için temel veri tabanı oluşturabilmek amacı ile sıralanmıştır. Birinci alt probleme ait bulgular Tarih, Coğrafya, Etnik mensubiyet, Din, Devletçilik, Askeriye olarak dizilmiştir. İkinci alt probleme ait veriler detaylı olarak incelenmiş, dinlenen eserler müzikal form analizine ve armonik analize tabi tutulmuşlar. Buradaki bulgular Kültür, Eğitim, Giyim ve İmaj, Yaşam, Müzik olarak sıralanmış, son alt başlık daha detaylı şekilde araştırılmıştır. Müzik eserleri Klasik Batı Müziği armonik kurallarına göre Form, Ritim, Armonik yapı, Enstrümanlar, Polifonik (çokseslilik) ve Şarkı sözleri açıdan incelenmişlerdir.

2. Bulgular ve Yorumlar

2.1. Birinci alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar

Bir ülkenin veya (daha geniş ifade edersek) meskûn coğrafi arazinin en büyük servetlerinden biri de o coğrafyanın insanlarıdır. Tabi, burada söz konusu petrol, gaz, su, orman gibi maddi servetler değil; maddi olmayan, manevi servetlerdir. Halkların, insan topluluklarının kültürel değerleri, onların tarihi, müziği, dansları, destanları, literatürü, mentalitesi, gelenekleri hep bir merak konusu olmuştur. Fakat bütün bunlar ciddi şekilde yalnız XX. yüzyılda öğrenilip araştırılmaya başlanmıştır. Nitekim Orta çağlardan itibaren birçok gezginin farklı ülkelerin, halkların ilginç geleneklerinden bahsettiği yazılı kaynaklara rastlamak mümkündür. Lakin bütün bunlar o gezginlerin, seyyahların ana maksatlarına paralel olarak kaleme aldıkları tespitlerdir. Örneğin, Marco Polo XIII yüzyılda Çin'in ve Uzak Doğu'nun geleneklerinden, Kaptan Cook Hint Okyanusu ve uzak adalardan bahsederken, onların ana maksadı etnografi ve kültüroloji değildir. Marco Polo'nun ana gayesi ticaret, Cook'un ise yeni koloniler (sömürgeler) idi (Шкловский, 1973, s.34-36). Yalnız son yüzyılda halkların ve insan topluluklarının milli kimlikleri, kültürleri ciddi araştırma konusu olmuştur. Ve daha önce belirtildiği gibi kültüroloji ve etnografik çerçeveden araştırma yapıldığında ilgi alanı ülkeler değil coğrafi araziler olarak belirlenmiştir. Zira ülkeler politik durumlara göre ortaya çıkıp yok olabilir, imparatorluklar yıkılabilir ama kültürler bir ülke sınırlarından çıkıp kendisini yeni kurulmuş başka bir ülke içinde devam ettirebilir. Bu şartlarda topluluklar yeni dış şartlara uyum sağlamaya çalışsa da kendi geleneklerinden, kültürel kimliğinden ödün vermemeye çalışır. Bu uzun bir süre devam edebilir. Küçük veya passyoner (kalkışabilir) zayıf topluluklar (halklar) dış şartlara fazla dayanmayıp daha büyük halkların içinde eriyebilir, asimile olur. Lakin daha güçlü topluluklar dış şartlara esneklik göstermekle beraber, kendi kültürel kimlik ve aidiyetlerini koruyup daha müsait politik durumlara kadar direnç gösterebilirler. Dünyayı saran bu kültürel zenginlik cümbüşünde karşımıza çok ilginç örnekler ve modeller çıkabiliyor. Bunlara örnek olarak kast sistemi, yamyamlık, anaerkillik (matriarka), kapalı topluluk ve tarikatlar vb. gösterilebilir.

Bu araştırmada Doğu Avrupa'nın meşhur Kazak (Kozak, Cossak) topluluğu ele alınacaktır. Bu topluluk asırlardan beri merak ve izlenme konusudur ve hala gelişmeye devam ederek, kültüroloji ve etnografik açıdan araştırmacılara büyük ufuklar açmaktadır. Osmanlı tarihiyle dolaylı ilişkisi de olan Kazak topluluğunun kültürel kimliği, bu araştırmada müzik ağırlıklı olarak birkaç açıdan ele alınmıştır:

2.1.1. Tarih

Kazaklar özellikle şimdiki Ukrayna'nın Güneydoğusunda, Rusya'nın güneyinde ve kısmen Sibirya'da, Polonya'nın bazı bölgelerinde yaşayan, Slav dili konuşan, yarı asker yaşam biçimi sürdüren bir topluluktur. Kendilerini bir asker millet gibi tanıtsalar da araştırmacı alim Lev Gumilyev onları Rus halkının bir "Sub-etnos"u gibi (Alttopluluk) nitelendirmektedir. Bu sub-etnos asırlarca Rus İmparatorluğunun sınırlarını korumakla görevlendirilmiştir (Гумилев, 1989, s.23). Buna karşılık olarak Rus Çarları onlara kendi yaşam biçimini sürdürmelerine, özgür olmalarına ve vergi ödememelerine izin vermiştir. Bu görevlendirmeden önce Kazaklar Rusya'nın güney topraklarında tam bir haydut hayat tarzı sürdürüp, tüm komşu halklarla çatışarak etrafa büyük

rahatsızlık vermekteydiler. Bir askeri hiyerarşi içinde yaşayıp kimseye baş eğmeyen bu insanlar, çevre şehir ve köyleri talan ederek, kervan yollarındaki tacirleri soyarak yaşarken, yakın-uzak tüm haydutlara, suçlulara, sahibinden kaçan köylülere, savaşta yenilmiş askerlere, göçmenlere de kucak açmaktaydılar. Zaten kendileri de Polonya'dan, Macaristan'dan, Kafkaslar'dan, Kırım'dan, Sırbistan'dan, Rusya'dan ve hatta Anadolu'dan (Hititler (Gett'ler)) göç etmiş kabile ve ailelerden oluşuyorlardı. Kazaklar Başkanlarına günümüzde de Getman olarak seslenirler. Gittikçe çoğalan bu "özgür hayat süren" insanların sayısı yüz binleri buluyordu ve güneyde yaşadıkları "Vahşi Bozkır" ("Дикое поле") tüm firarilerin gözde mekânıydı, zira Kazaklar onlara sığınan kimseyi geri iade etmezlerdi. Bu hikâye 1570 yılında Rus Çarı Korkunç İvan'ın (1530-1584) Kazaklar'a mektup yazıp onları resmen kendi himayesine aldığını ve onlara özel statü tanıyarak, sınırları korumakla görevlendirdiğini belirtene kadar sürmüştür. Zaten XVI. yüzyıl boyunca Rusların Sibiryayı ilhak etmesinde de bu insanların rolü küçümsenemezdi (Ergün, 2023, s. 89). O zamandan Kazaklar Rus Çar'ının hizmetine girdiler. Bu versiyon (göç ve yerleşme), Kazak tarihinin Rus İmparatorluğu versiyonu sayılabilir (Smekhova, 06.09.2023).

Başka bir versiyona göre, Kazaklar ayrı yaşayan topluluklar halinde zaten bu topraklarda asıl yerli (autochthon) milletler olarak önceden var olmuşlardı ve Rus Çar'larına da birçok savaşta yardım etmişlerdir. Örneğin, Rus tarihinin en ünlü savaşlarından olan Kulikovo Savaşı (1380) zamanı Prens (Knez) Dimitri Donskoy'un tarafında da karşısında da Kazak taburları vardı. Onlar bir yandan paralı asker gibi, diğer yandan da ideoloji uğruna savaşa girmişlerdir ki, bu da Dimitri'nin kazandığı savaşı vatandaş muharebesi statüsüne sokmuştur. Tarihçilerin yazdıklarına göre: "Orada, Don (Ten) nehrinin yukarılarında yaşayan Hristiyan savaşçı "Kazats" halkı dövüşe girdi ve Dimitri'ye zafer kazandırdı" (Величко, 1991, s.45). Oysa Kulikovo muharebesi Rus tarih kitaplarında Vatan uğruna savaş gibi gösterilmektedir. Yalnız burada önceki teori de çürümekte: iddialardan 1570'ten iki asır önce bu topraklarda etkili nizami Kazak taburlarının olduğu anlaşılıyor ki, tesadüfi haydutlar sürüsü teorisi artık inandırıcı gelmiyor. Karşı saflarda yer almak Kazaklar için olağanüstü bir şey değildir. Benzer olayları Rus İç Savaşında (1918-1922) ve İkinci Dünya Savaşında (1939-1945) da görebiliyoruz, Kazakların bir kısmı Nazi ordusunun taburu olarak Sovyetler Birliği ile savaşa girmişlerdi, o zaman da cephenin her iki tarafında Kazakları görmek mümkündü. Bu konular literatürde ve hatta şarkı sözlerinde de yer almaktadır (ФОТО-КИНО, 15.08.2023).

1569 Osmanlı ordusunun Kasım Paşa rehberliğinde Astrahan seferinin başarısızlığa uğramasında Çar Korkunç İvan'ın Prens (Knez) Serebiyanov komutanlığında gönderdiği kuvvetlerde Kazak ordularının da büyük rolü olduğu söyleniyor. Nizami ordu ve "haydut sürüsü" teorisi pek fazla uyuşmuyor. Bundan başka, Altın Orda Devleti çöllerinde Kazaklar'ın kendi atlılarıyla ulaşım, posta ve kargo sistemine hizmet verdikleri de söyleniliyor ki, bu tarihler de Kulikovo savaşından çok daha öncedir (Sidorenko, 05.09.2023). Bütün bunlar, bu insanların birçok farklı statüde uzun zamandır burada olduğunu gösteriyor.

Başka bir teori de antik Yunan tarihçi ve coğrafyacı Strabon'un yazdıklarına dayanıyor. Miladi tarihin ilk yıllarında Kafkas dağlarında bir Kossahi şehri varmış ve bu yerin sakinleri kendilerine "Kos-Sak" demektelerdi. Bunlar İskitler'dir. Kazakların armasında da gördüğümüz Boynuzlu Geyik bu halkın totemidir. Kos-Saklar hakkındaki bilgilere Tanais (Don veya Ten nehri)

Yazıtlarında rastlamak mümkündür. Bu topraklar da asıl Kazak yurtlarından sayılır. Başka bir Yunan tarihçi Herodot da Tanais nehri yakınlarındaki İskit devletinden bahsediyor (Величко,1991). Bu versiyonu antik Yunan versiyonu sayabiliriz.

X. yüzyıl Fars coğrafyacıları Don (Ten) kenarındaki topraklarda “Brodniklerin” (avareler, gezginler) yaşadığını yazmışlar (Anonymus, 2001, s.4). Bu kabile bugün de çoğunlukla Kazakların ulu dedeleri olarak kabul ediliyor. Aynı coğrafyada, “Büyük Bozkırlarda” savaşı “Stepniklerin” (bozkır gezginleri) yaşadığını Türkolog araştırmacılar da vurgulamaktadırlar (Аджи, 2015, s.35-65). Bu insanlar Doğu’dan, Sibiryadan göç etmişler. Aynı zamanda farklı kaynaklar da “Kazak” sözcüğünün Türk kökenli olduğunu belirterek, bu insanların Asya, Sibiryaya veya Çin’den göç ettiklerini öne sürerler. Tüm bunlar Sibiryaya versiyonundaki günümüz Saha Özerk Cumhuriyeti ve Sahalin Adası isimlerinin nereden ortaya çıktığını da anlatabilir (Sidorenko, 05.09.2023). Rus arkeologları Don nehri kenarında Erken Orta çağ dönemine ait karışık tipli (Slav, Turan vb.) mezarlar ortaya çıkarmışlardır. Tam bu dönemde (VII yy.) de Arap kaynakları bu topraklarda “Sakalibler”in yaşadığını belirtiyor (Smekhova, 06.09.2023). “Saka” kelimesi yine tekrarlanıyor. Bunlarla pek fazla kafa yormayan Sovyet tarihçileri ise eski Rus versiyonuna dayanarak Kazakların sadece firari köylülerden ve tutucu Hristiyanlardan türediğini öne sürmektedir.

Tüm bu teoriler meseleyi tam olarak aydınlatmamakla beraber birçok ilginç bilgiler de vermektedir. Tüm bu varsayımlar hâlâ ciddi araştırmaları beklemektedir.

2.1.2. Coğrafya

Yaşam alanı olarak Kazakların seçtikleri yerin sadece “Vahşi bozkır” değil, Güney Rusya ve Sibiry’a’nın büyük nehirlerinin kenarındaki vadiler ve düzlükler olduğunu gözlemleyebiliriz. Lev Gumilyev’in çalışmalarına göre, bir milleti yaşadığı yerin landşaftı (doğası) da belirlemektedir. Dağ, orman, göl, step, bataklık, sahra insanları olduğu gibi, nehir insanları da vardır ve Kazaklar da bunlara aittir. Örneğin, araştırmacı Kafkasya halklarını dağ, Ruslar’ı orman kenarı- bozkır halkları gibi tanımlamıştır (Гумилев, 1990, s.55). Bu teoriye destek olarak Kazakların asırlarca Volga (eski İdil), Don (Ten), Kuban, Terek, Yaik (Ural), Dinyeper nehirleri kenarında, bozkırlarda yaşadığını hatırlayabiliriz. Şunu da belirtelim ki, Rus Çarı Korkunç İvan Kazan şehrinin işgalindeki yardımcılarından dolayı Kazaklara hazine hediye etmek istemiş, yalnız Kazaklar bunun yerine Don Nehri arazilerinin onlara tanınmasını istemişler, Çar da buna razı olmuştur (Шкловский, 1973, s.76). Bu teorinin başka bir ispatı olarak Kazakların XVI-XVIII. yüzyıllar arası kurdukları tek resmi devletin Dinyeper nehrindeki Hortitsa (“Хортица”) adasında yerleştiğini hatırlayabiliriz. Bu devletin adı “Zaporojskaya Seç” (“Запорожская Сечь”) idi ve askeri demokrasi rejiminde idare edilirdi. Tüm Kazak köyleri (“Stanitsa”lar) ve toplulukları bugün bile az da olsa feodalizm öncesi idari sistemi olan askeri demokrasiye tabidir. Topluluğun adı dağılım gösterdiği coğrafyaya göre Don Kazakları, Terek Kazakları, Sibiryaya Kazakları, Ural Kazakları, Amur Kazakları, Kuban Kazakları vs. olarak değişmektedir.

2.1.3. Etnik mensubiyet

Asırlar boyu Kazaklar birçok milletle yakın irtibatla olup, etkilenip, karışıp, Avrupa ve Asya’dan büyük göçler alarak ve bunun sonucu birçok milletin ve dinin simbiyozundan

(karışımından) oluşan bir topluluk haline gelmiştir. Sibirya Kazakları içinde çekik gözlü Buryatlar'ı, Kuban Kazakları arasında kara sakallı Tatarlar'ı veya Kafkasyalılar'ı görebiliriz. Hatta birçok tarihçi Kazaklar'ı Tatarlar olarak adlandırmaktadır. Eski bozkır halklarının Türk soylu Kıpçaklar olduğu da meşhur teoriler arasındadır (Аджи, 2015, s.79-98). Lakin tarihsel süreçte çoğunlukla bu milletler eriyerek asimile edilmişler ve şimdi Kazaklar genelde kendilerini Pravoslav (Ortodoks) Slavlar gibi tanımlıyorlar. Bununla bile, şimdiki Kazaklar tam olarak Slav insanları gibi görünmüyorlar. Aralarında siyah saçlı bireylere çok sık rastlanır. Halk ve ırkların asırlar süren sentezi burada kendini göstermektedir. Bu insanlar subetnos'unu teşkil ettikleri Rus halkından farklı görünüme sahiptirler. Kazakların farklı bir etnik topluluk olduğu fikri Mihail Şolohov'un Nobel Ödüllü "Sessiz Don" ("Тихий Дон") romanında da vurgulanmaktadır (Шолохов, 2017, c.4)

2.1.4. Din

Kazakların hayatında din, askeri disiplinle beraber en önemli unsurlardandır. Daha doğrusu, din askeri disiplinden sonra ikincil önemdedir diyebiliriz (Smekhova 06.09.2023). Her bir evin baş köşesinde İsa Peygamber'in veya Bakire Meryem'in ikonu vardır ve bu ikonlar genelde güneydoğu yönüne bakarlar (Kudüs'ün o yönde olduğunu hatırlayalım). Her bir Kazak eve girmeden önce durup şapkasını çıkararak, ikona doğru haç çıkarır. Her savaş veya seferden döndüklerinde Kazaklar "Stanitsa"larına (köy) direkt olarak girmezler, önceden elçi gönderip kiliseden rahip çağırır, "Stanitsa" kenarında onun hayır duasını alıp evlerine öyle girerler. Seferden eli boş dönülmez, mutlaka kilise için hediyeler alınır, bağışlar yapılır. Kazak kiliseleri sadece dini amaçlar için kullanılmaz, burası aynı zamanda okul ve hastanedir. Tüm gençler zorunlu olarak din derslerine tabi tutulur. Tarihçilerin yazdıklarına göre Kazaklar muharebe meydanlarına da ikonlarıyla gelirlerdi. Yukarıda bahsettiğim Kulikovo muharebesine de Kazakların bayraklar ve ikonlar eşliğinde geldikleri söylenmektedir (Smekhova, 06.09.2023).

Kazak kiliselerinin kendi manastırları vardır ve farklı ritüelleri de geliştirmiştir: muharebeye gidiş, görevden dönüş ayinleri gibi (Шамбапов, 2020, s.502). Asimile edilmiş milletler de Kazakların arasında Hristiyanlığın Ortodoks mezhebinin kabul etmişlerdi yalnız bu insanların arasında Müslüman (Kırım'da Tatarlar), Katolik, Musevi ve hatta Budistler de (Sibirya'daki Buryat'lar) vardı.

2.1.5. Askeriye

Kazak halkı kendini militarist (askeri) yaşam tarzı ve görevi olmadan asla düşünmemektedir. Yüzyıllar boyu bu topluluk çocuklarını at sırtında kılıç kuşatarak büyötmüştür. Orta çağ gezginleri tarafından küçük Kazak çocuklarının tek başına at sırtında steplerde dolaştığı söylenmektedir. Atlara bir dost, yoldaştan öte romantik bağlarla bağlılıklarını eski şarkılarında da görebiliriz. Asırlar boyu çöllerde haydutluk, denizlerde korsanlık ve farklı imparatorlukların terkinde (Altın Orda Devleti, Rech Pospolitaya, Rus İmparatorluğu, Nazi Almanyası gibi) paralı askerlik yapan Kazaklar kendi milli kimliklerini Ortodoks savaşçılar olarak tanımlıyorlar. Hatta savaşların olmadığı zamanlarda da kendilerini olası bir savaşa hazırlayarak yaşıyorlar. O yüzden, dâhil oldukları (veya dâhil olmaları istenen) tüm devletlere ilk şartları kısmi özgürlükler, silah kuşanma serbestliği olmuştur.

Kazak köylerinden (“Stanitsa”lardan) bir veya birkaç tabur çıkabilirdi. Kazak taburları onluk, ellilik, yüzlük gruplardan oluşuyordu ve sert askeri hiyerarşiye tabi tutuluyordu. Orduların kendi askeri rütbeleri olduğu bilinmektedir: “Kazak”, “Uryadnik”, “Horunjiy”, “Yasaul” gibi. Bu rütbelerden bazıları, örn., “Horunjiy” şimdi de Polonya Cumhuriyeti ordusunda astsubay anlamında kullanılmaktadır (Woycik, 1989, s.12). Ordu komutanına “Ataman” denirdi. Örneğin, Don Orduları Topraklarının (“Земли Войска Донского”) Atamanı. Birkaç Toprağın Atamanı bir araya gelip belli bir imparatorluğa tabi olabilirdi veya bir başka Birleşik Toprakların ordularıyla çatışması mümkündü. Birleşik orduların başında “Getman” duruyordu. Bu artık bir devlet başkanı sıfatı idi. Ancak tarihlerinde buna pek sık rastlanmaz.

Bundan başka bu topluluk deniz ve nehirlerde de aktiftir. Hazar Denizi, Azak Denizi ve Karadeniz’de yüzer, Türk ve Kafkasya limanlarına saldırır, yağmalayıp çekilirlerdi. Denizlerde korsan taktiği kullanırlardı: ani saldırı, soygun ve geri çekilme. Gemileri küçük ve hafif idi, adına “Çayka” (“Чайка”- “Martı”) denmektedir. Askeri reformların başında duran en önemli insan Getman Petr Sagaydachniy olmuştur. Bu komutan aynı zamanda deniz savaşının da taktiklerini hazırlamış ve şu an Ukrayna harp sanatının önemli tarihi figürlerinden sayılmaktadır (Остафийчук, 2006, s.113).

Kazak toplulukları ve köyleri, daha önce de söylediğimiz gibi, Güney-Doğu Avrupa ve Sibirya’ya yayılmış durumdalar ve bu da farklı coğrafi konumda olan Topraklar ve Ordular demektir. Bunlar içinde en tanınanları: Zaporojye, Lehistan, Kuban, Dinyeper, Don, Azak, Ural ötesi, Karadeniz, Baykal ötesi vb. Kazak topluluklarıdır. Bu ordularda genellikle süvariler büyük önem taşımaktaydılar. Çok cesaretli, hızlı, fanatik dövüşçüler olmalarına rağmen klasik haydut tarzında hafif silahlıydılar. Ağır araba ve zırhlı atlılar, toplar, sur delme makineleri ve mancınıkları pek bulunmamaktaydı. Bu da onları nizami ordularla uzun süreli muharebe zamanı dezavantajlı duruma düşürmekteydi. Bu sebepten de Kazaklar bir İmparatorluğa isyan bayrağı açtıklarında ilk aylarda başarılı olsalar da uzun sürede nizami ordulara yenilmeleri muhtemeldir. Ataman Stepan Razin’in Rus Çarına karşı kalktığı isyanı iki sene (1669-1671) sürmesine, birkaç Rus şehrinin kendisine teslim edilmesine rağmen, yenilgiyle sonuçlanmıştır. Yalnız Doğu Avrupa İmparatorlukları bu topluluklarla savaşa girip yıpranarak onları yenmekten, kiralık asker gibi bu insanları kendi taraflarında tutmayı tercih ediyorlardı. Bunu bilen Kazaklar da kendi özgürlüklerinin az da olsa kısıtlanması durumunda saf değiştirebilir hatta krallara kafa tutarlardı. Zaporojye Kazaklarının Osmanlı Sultanı IV Mehmet’in ultimatoma (1672-81, Rus-Osmanlı savaşı) dik cevap vermesi hikâyesi de buna bir tarihsel örnektir (Величко, 1991, T1, s.45). Kırım Tatarlarına yardım eden Sultan, Dinyeper nehrinin sağ tarafını fethetmiştir ve oradaki Sağ Sahil Orduları Atamanı Osmanlı tarafına geçmiştir. Sol Sahildeki Zaporojye Kazakları’nın Sultan’ın “teslim ol” mektubuna küfürle cevap yazması birkaç sanat eserine konu olmuştur (örn.: İlya Repin’in meşhur resim eseri, 1891). Büyük ihtimalle Türkçe’de “Kazak erkeği” (sert, dik başlı adam) tabiri Osmanlı ile Kazakların tüm bu savaş ve etkileşimlerinden sonra ortaya çıkmıştır.

2.1.6. Devletçilik

Ayrı bir millet olduklarını iddia etmelerine rağmen Kazakların yüzyıllar boyunca başka ülkelerde tanınan resmi kendi devletleri olmamıştır. Oysaki, bunun için gereken unsurların birçoğu vardı: kendi arazileri, egemen dil ve din, tarih, gelenekler, mentalite, ordu... Sadece bir

istisna gösterilebilir: “Zaporojskaya Seç” (“Запорожская сечь”) oluşumu. “Seç” sözünün kökü “Zaseka”-“kamçılama” olabilir. XVI y.y. ortalarında Knez Dmitriy Vişnevetskiy’in (Дмитрий Вишневецкий) ilk kaleyi Zaporojye’de kurduğu söylenir (Величко, 1991, T1, s.29). Sonradan kale sayısı artmıştır ve bu oluşum daha güvenli bir yere taşınmıştır. Bu güvenli yer Dinyeper nehrinin “Hortitsa” (“Хортица”) adası oldu. Kazak devletçiliğinin küçük prototipi XVI-XVIII yy. arasında burada yerleşmiştir. “Zaporojskaya Sech”in kendi Atamanı ve kendi Yüksek Askeri Şurası (“Rada”) vardı (Sidorenko, 05.09.2023). Burada toplantılar yapılır ve kararlar verilir. Adanın askeri, idari ve adli makamları olduğu malumdur. Ataman’dan sonra ikinci önemli devlet adamı burada Askeri Yargıç’dı. “Sech”in kendi bütçesi de vardı: askeri ganimetler, Dinyeper Nehri’ni geçenlerden alınan haraç, Kazaklar’dan hane başına alınan vergi, balık ve hayvan satışından gelirler vs. Adada kilise ve okul yapılmıştı. İdarecilik sistemi askeri demokrasi türündendi. Her yılın 1 Ocak günü Khortitsa adasında Rada toplanır, idareci belirlemek için seçimler gerçekleştirilirdi. (Русская историческая библиотека, 06.08.2023).

2.2. Alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar

Kültürel öğeler çerçevesinde Kazak gelenekleri ve yaşam biçiminin birkaç bileşenine odaklanacağız. Askeri idarecilik sisteminin yanı sıra bu özellikler olmazsa karşımızda duran nüfusun Kazak (Kozak) topluluğu olduğunu iddia edemeyiz. Burada da Slav halklarından farklı oldukları dikkat çekmektedir. Bu kapsamda araştırmada Eğitim, Giyim ve İmaj, Yaşam ve özellikle Müzik başlıkları incelenmektedir.

2.2.1. Eğitim

Genelde Kazak nüfusunun büyük çoğunluğu asırlar boyu eğitimsiz olmuştur. Bunun sebebi de nüfusun büyük çoğunluğunun ağasından kaçmış köylülerden oluşmasıdır. Bu toplumda eğitilmiş, yazabilen insana o zamanlar saygı gösterilmektedir. Katipler (“Писарь”) toplulukta Ataman’dan ve Askeri Yargıç’tan sonra gelmektedir. Yalnız eğitilmiş insan boşluğunu doldurma çabalarını da unutmamak gerekir, “Zaporojskaya Sech” prototip devletinde kiliselerin bünyesindeki hastane ve okullarda çocuklara ve yaşlı Kazaklara eğitim verilmekteydi. (Остафийчук, 2006, s.75). Tabi, burada dini eğitim temel teşkil etmekteydi. Bu açıdan Zaporojye’lilerin Osmanlı Sultanına mektup yazabilmesi (Repin’in tablosunu hatırlayalım) o kadar da inanılmaz gelmiyor. Bundan başka erkek çocuklara küçük yaşlardan ata binme, ok atma ve kılıç kullanma eğitimi verilmekteydi.

2.2.2. Giyim ve imaj

Kazakları geleneksel giysilerine göre hemen tanımak mümkündür. Osmanlı insanının şalvarına benzer pantolonlar (“Şarovar”-“Шаровар”) parlak renklerde. Türkçe kelime (Şalvar) benzerliği de tabi, burada dikkat çekmektedir. Şarovar’lar çizmelerin içine sokulmakta ve parlak ipek kaftanlara ayrıca renkli şapkalarla pek sık rastlanmaktaydı. Askeri kıyafetlerde pantolonların yan taraflarındaki kırmızı şeritler ordu generallerinin üniformalarını hatırlatmaktadır. Birçok Kazak’ın giysileri de Kafkasya halklarının kıyafetiyle çok benzerlik taşır. Bunlar tabi, yüzyıllarca savaşta ve barışta kaynayıp karışmanın sonucudur. Kazak erkeğinin imajındaki en önemli detaylardan biri de onun saç modelidir. Birçok Kazak saçlarını kazıtıp sadece başının ortasında bir kısım saç bırakır. Bu topak saç (“Çub”- “Чуб”) uzatılmakta ve sarkıtılmaktadır. (Smekhova,

06.09.2023). Bu tür saç kesimini eski medeniyetlerde de görebiliriz. Saç modeli dışında bir detay daha dikkat çekmektedir: erkeklerin kulaklarındaki küpeler. Hilal görünümündeki bu küpeler geçen asırlarda süs eşyası değildi ve her erkek takamazdı (Шолохов, 2017, c.4). Sadece ailenin varisi olan erkek çocuğu (sol kulağa) ve soyun son ve tek çocuğu (sağ kulağa) küpe takabilirdi. Tükenmekte olan soyun göstergesi olan bu küpeli askerleri arkadaşları savaş meydanında korumaya çalışıyorlardı (Дзен, 24.08.2023)

2.2.3. Yaşam

Ataerkil bir toplum olan Kazakların yaşamı gösterişli olmamakla beraber, “Hata” (“Хата”) olarak adlandırdıkları evleri boş sayılabilirdi. Bu insanların çoğunun hiçbir şeyi yoktu ve olması da tasvip edilmezdi. Zaten çok yaşayamayacaklarını bildikleri için fazla emlak ve eşya da toplamıyorlardı. Bu kaderci durum şarkı repertuvarına da yansımıştır (Игорь Стремеев, 12.08.2023). Her gün savaş durumunda veya askeri görevde olduklarından ölümleri ile önceden gurur duyarlardı. Fakir bir yaşam sürer, kazandıklarını hemen harcamaya çalışırlardı. Ölüm hep kapıda beklediği için maddi servet bir işe yaramazdı, o yüzden genel olarak Kazaklar’ın hayatı görev, savaş, kutlama arasında geçmekteydi.

2.2.4. Müzik

Kazak topluluğunun günlük zafer kutlamalarına veya üzüntülü anlarına müzik eşlik etmiştir. Bu insanlar savaşı, zaferi, üzüntüyü anlatan veya epik, destansı şarkılara sahiptir. Bunların da bazıları kulaktan kulağa gelip günümüze kadar ulaşmıştır. Var oldukları bölgenin müzikleri ve danslarından da etkilendikleri söylenebilir. Örneğin, Güney Kazaklar’ının müzik ve danslarında açık şekilde Kuzey Kafkasya etkisi gözükmektedir. Müzik, dans, enstrümanlar, kıyafetler... bunlar tam bir Kafkasya halkını andırmaktadır. Şarkıların sözleri genellikle Orta çağ Trubadur ve Menestrel’lerin standart temalarıyla örtüşüyor. Savaş, kader, aşk, şarap, at, silah, doğa... Eğer hatırlarsak, tam da bu temalı şiirleri Orta çağ edebiyatından esinlenilerek bestelenen K. Orff’un ünlü “Carmina Burana” oratoryosunda görebiliriz: Kader, taverna (şarap), kadın (aşk), doğa (Мультиурок, 11.07.2023). Oratoryoya konu olan bu şiirler bilindiği gibi, Almanya’nın Beuron bölgesindeki Benedictine Manastırı’nda bulunmaktadır. (AntDOB, 2015).

Kazakların günümüze kadar ulaşan müzik repertuvarının orijinal halini bilmemiz imkânsız. Genellikle eğitimsiz insanların müziği yazıya dökmesi imkânsız olduğundan, bu müzik sadece kulaktan kulağa bizlere ulaşmıştır ve zincirin her halkası müziğe kendinden bir şeyler katmıştır. Klasik Batı Müziği bestecileri de bu melodilerden yararlanmışlar. K. M. von Weber, K. Czerny, İ. Berkovich ve hatta L. Beethoven de eserlerinde bu temaları kullanmışlar, örneğin “Іхав козак за Дунай” (“Kozak Tuna ötesine gidiyordu”) şarkısının temasını Beethoven’ın 107 eser sayılı Varyasyonları’nda duymak mümkündür (Beethoven, 1820). Günümüzde de bu repertuar gelişmeye devam etmektedir. Sinematografin gelişmesi ve tarihi filmlerin çekimlerinde bu repertuarın kullanılması, Kazak müziğinin popülerleşmesine ve yayılmasına yardım ediyor. Yayılan ülkelerde genelde askeri kesim, tutucu ve milliyetçi kesim tarafından daha çok rağbet görmektedir.

Kazakların müziğinin çok etkileyici ve coşturucu olduğu bilinen bir gerçektir. Bu melodi ve şarkılar Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya vb. ülkelerin müzik kültürü hazinesine çoktan alınmış durumdadır. Hatta bunu da belirtmek gerekir ki, müzik- Kazakların günümüzde gerçekten güncel kalan çok az kültürel öğelerinden birisidir. Ne askeriye ne eğitim ne devletçilik sistemi ne de savaş gelenekleri şimdiki zamanda güncel ve etkili değildir. Giyim-kuşamları ve silah kullanmalarına da günümüzde yalnız müze, dans toplulukları ve tarihi törenler kapsamında geçerliliğini koruyor diyebiliriz (Sidorenko, 05.09.2023). Fakat müzikleri hakkında aynı şeyi diyemeyiz. Kazakların müziği gelişmekte ve sevilmektedir. Destansı temalar ve kahramanlık temaları repertuvarda daha çok yer tuttuğu için değişik ülkelerin koroları, askeri bandoları ve müzik grupları bu müziği severek icra etmektedir. Son zamanlar Ukrayna’da bulunan bazı eski metinlere dayanarak müzik toplulukları Kazaklar’ın eski müziklerini de canlandırmaya çalışmaktadırlar. Bu gruplardan bir tanesi de 2005 yılında Ukrayna Kiev’de kurulmuş “Chorea Kozacka” (“Хорея Козацька”) grubudur (Unisonll, 28.08.2023). Otantik enstrümanlar eşliğinde icra edilen bu müzik artık Ukrayna’nın barok müziği gibi de tanınmaktadır (Chorea Kozacky, 14.08.2023).

Kazak müziğindeki eserlerin (şarkıların) genel yapısına kısaca göz atalım:

Form: Büyük çoğunlukla şarkı formunda (AB-AB) bestelenmişler. Gelişmiş müzik formları söz konusu değildir. Burada tekrarlanan dört satırlık kuple’ler (A) ve nakaratlar (B) görüyoruz. Gelişme alt seslerin eklenmesiyle gerçekleşiyor. Tam anlamıyla özgür çokseslilikten bahsedemeyiz, çünkü alt ve ek sesler genelde üçlüler ve oktavlardan oluşarak, ana temaya bağlıdırlar. Burada çoksesli eşlikten bahsedilebilir (Smekhova, 06.09.2023). Bazen, koroların icrasında seslerin farklı yönlerde hareketini görüyoruz, yalnız halk icralarında bu kadar gelişmiş eşlik yoktur, bu akademik korolara özgü bir olgudur.

Ritim ve hız: Şarkı ve dans müziklerinin büyük çoğunluğu ritmiktir, burada 2/4 ve 4/4 gibi ritimler daha baskındır. Aşırı hızlı veya yavaş olmazlar. Bu tarz ritimler yürüyüşler ve gösteriler için idealdir. Bazen fazla ritmik olmayan yavaş, epik, destansı motiflere dayalı şarkılar da gözlemlenir. Bunlar genelde çok eskiye dayanan örneklerdir. Bu tip örnekler az da olsa “Chorea Kozacka” eski (barok) müzik grubunun repertuvarında görülebiliyor. Bu örnekler içinde aksak ritimler (5/8) ve karışık ölçüler (3/4 + 4/4) de vardır (Chorea Kozacky, 14.08.2023).

Armonik yapı: Eserlerin eşlik armonisi standart T, S, D ve VI derecelerden (Tonik, Subdominant, Dominant ve Kırık Kadans), bunların farklı Kadans ve varyasyonlarından oluşmaktadır. Büyük bir armonik zenginlik söz konusu değildir (Игорь Стремеев, 12.08.2023). Eşliklerde oktavlar ve üçlü aralıklar popülerdir. Baslar genelde temel armoniler dışına çıkmaz.

Enstrümanlar: Kazak müziğinin enstrümantal yapısı bölgesel farklılıklar gösteriyor. Rusya’da eşliklerde etnik enstrüman olarak Balalayka kullanılıyorken Ukrayna’da Bandura kullanılıyor (Smekhova, 06.09.2023). Genelde müziğe telli çalgılar eşlik eder, bunların yanı sıra akordeon da çok sık görülür. Bazen üflemeli, yaylı ve vurmali (daha çok tamburin) da eklenir. Eski müzik örneklerinin icrasında mandolin, blok flütler ve tulum gibi farklı etnik kökenli enstrümanlar kullanılmaktadır (Cubrat, 27.07.2023). Günümüzde Kazak müziğine artık elektrikli enstrümanlarla da (örn., bas-gitar) eşlik ediyorlar. Şarkıları daha çok erkek vokalistler söyler. XX yy. sonlarında Kazak koroları da kurulmuştur (Sidorenko, 05.09.2023).

Polifoniklik: Genelde Kazak müziği homofonik olsa da burada ilkel çokseslilik öğeleri de gözlenmektedir. Vokale genelde arka plan vokalleri de eşlik ediyor ve sade polifoni (çokseslilik) oluşturuyorlar. Kuple’de (A) solo başlayan şarkı nakaratta (B) sade çoksesliliğe dönüşebiliyor (Smekhova, 06.09.2023). Burada basit ters melodi hareketleri, üçlü, altılı aralıklar ve unisonlar gözlenmektedir. Birçok müzik örneğinde farklı coğrafi bölgelerin müziğinin etkisini görebiliyoruz. Örneğin, Ter (Terek) Kazakları’nın müziklerinde Kafkasya motifleri, ritmi ve çoksesliliği açıkça görülmektedir (Don Cossack, 11.08.2023). Kuzey Kafkasyada çok popüler bir enstrüman olan akkordeon burada sıklıkla kullanılmaktadır.

Şarkı sözleri: Kazak şarkılarının metinleri genelde savaş romantizmi tarzındadır ve fatalist eğilimler sergilemektedir (Sidorenko, 05.09.2023). Burada standart temalar savaş, kader, aşk, at, silah, doğa, şarap ve Vatandır. Şarkı sözlerinde bazen ilginç bilgilere de rastlayabiliriz. Örneğin, Rus İç Savaşı (1918-1922) dönemini anlatan popüler şarkıların birinde ("Брат"-“Kardeş”) Kazak kardeşlerin karşı cephelerde savaştığı ve harp meydanında karşılaşacakları takdirde biri birine asla acımayacakları ilk ağızdan anlatılır (ФОТО-КИНО, 15.08.2023). Ayrıca Osmanlı-Rus savaşları ve etkileşimlerine de şarkı sözlerinde rastlamak mümkündür (Kashgar Khanate, 12.08.2023).

Tüm bu söylenenlerden yola çıkarak, çağdaş Kazak müziğinin (özellikle koro müziğinin) hala dinamik yapıda olup yaşadığını ve geliştiğini söyleyebiliriz. Yalnız aynısını farklı kültürel öğeler (silahşörlük, devletçilik arma ve sembolleri, kostümler, ordu yapılanması vb.) hakkında diyemeyiz.

Sonuç ve Değerlendirme

Günümüz Kazakları’nın toplumsal kimliği konusuna dikkat ettiğimiz zaman, Çar Korkunç İvan’dan bu yana geçen zaman dilimi içinde, yaşadıkları ülkelerde bu insanların toplumsal statülerinin birkaç defa ve kardinal şekilde değiştiğini görmekteyiz. Yüzyıllarca özgür savaşçılar gibi yaşayıp, etraftaki herkesle savaşan insan gruplarından, XVI yy.’da Çarın sınır koruyucularına dönüşen Kazaklar, XIX yy.’da Rus imparatorunun şahsi muhafızlığına kadar yükselmişlerdir. Lakin Sovyetler Birliği’nin kurulmasından sonra ideolojik sebeplerden bu topluluk baskılara maruz kalmıştır. Bolşevikler’e karşı savaş açan Kazaklar yenilmiş ve bir topluluk olarak lağvedilmiştir. Yalnız Sovyetler’in çöküşünden sonra Kazaklar yeniden gündeme gelerek, kültürel kimliklerini ve eski geleneklerini canlandırmaya çalışmaktadırlar. Bu konuda sınırları içinde bulundukları bazı devletler tarafından fazlasıyla desteklenmektedirler.

Araştırma bulgularına göre Problem durumundaki Alt Problemlere cevaplar şunlardır:

1. Kazaklar Kuzeyde Polonya, Güneyde Kafkasya, Doğuda Batı Sibirya sınırları arasındaki coğrafyada yaşayan, askeri hiyerarşi ile idare edilen özgür topluluklardır. Yüzyıllar içinde evrimleşerek Rus çarlarının sınır koruyucuları görevini üstlenmişlerdir. Bu görevdeyken Osmanlı Devleti dahil, birçok ülke ile savaşlara katılmışlardır. Çoğunlukla Hristiyanlığın Ortodoks mezhebini kabul eden Kazakların arasında birçok etnik gruptan insanlar varmış. Bu insanlar zaman içinde asimile olarak XX yüzyıla doğru Doğu Slav dillerinde (Rusça, Ukraynaca...)

konuşmaya başlamışlardır. Kazaklar XVI-XVIII yy. arasında kendi küçük devlet prototiplerini yaratsalar da sonradan Rus İmparatorluğu içine alınmışlardır.

2. Yüzyıllar boyunca askeri yönü ağır basan Kazaklar, Sovyetler Birliğinin dağılması ile yeniden gündeme gelmiş ve eski geleneklerini canlandırmaya başlamışlardır. Bu gelenekler içinde at binme, kılıç kullanma, eski taburların dirilişi, eski kostüm, arma ve sembollerin hatırlanmasının yanı sıra, dans ve müzikler de vardır. Rusya Federasyonu Devleti tarafından Kazaklar açıkça desteklenmektedirler ve onlara bir sıra sembolik görevler de verilmektedir, örneğin, milli bayramlarda, dini törenlerde asayişin korunması, nizam ve intizamın sağlanması gibi. Yalnız, bütün bu gelenek ve semboller karmaşasının içinde Kazak kültürel kimliğinin günümüzdeki en önemli, etkili ve tanınan ögesi şüphesiz ki onların müzik mirasıdır. At binmek ve kılıç kuşanmak günümüzde savaştan daha ziyade milli spor ve şov niteliği taşımaktadır. Kazak taburları, arma, bayrak, simge ve kostümleri de devletin nizami ordusu ile kıyasla bir müze demirbaşı veya geleneksel festival gösterisi gibi gözükmemektedir. Yalnız müzik konusunda bunu diyemeyiz: bu coşkulu müzik mirası sadece Kazak topluluğu yaşamının her alanına nüfuz etmekle kalmayıp bulunduğu bölge devletlerinin de milli değerlerine dönüşmüştür. Asırlar boyu devam edip gelişen savaşçı-fatalist yaşam felsefesi Kazak müziğine farklı bir renk katmış, bu kültürel mirası bulundukları devletin yerel müzik folklorunun farklı bir katmanı haline getirmiştir. Müzikleri vasıtasıyla Kazaklar dünyada tanınmaya başlamışlar, müzik bir nevi Kazakların kartvizitine dönüşmüştür. Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya (Belarus) gibi Slav devletlerinin zafer bayramları, milli bağımsızlık bayramları gibi resmi bayram konserlerinde Kazak koroları vazgeçilmez olmuştur.

Kazak topluluklarının kültürel mirası, tarihi ve Osmanlı Devleti ile etkileşimleri günümüzde hala araştırılmaya açık ve ilgi çekici konulardır.

Extended Abstract

This article briefly is considered the cultural identity of the Cossack's, and also their history, geographical location, ethnic composition, military traditions, religion, government structures, as well as cultural components. It includes education, clothing and image, life principles and music. The last point (music) is regarded more carefully. The Cossack's are one of the centuries-old opponents of the Ottoman Empire in Eastern Europe. Despite the comprehensive study of this society in Eastern European countries, they are almost not mentioned in Turkish scientific literature. The purpose of this article is to create a precedent and introduce basic data about the Cossack's into Turkish scientific literature. The research used: Ukrainian, Polish, Russian and Belarusian written sources, Internet resources, and musical works. Interviews were also conducted with experts from various cultural institutions. Data obtained in the musical field were processed within the framework of classical musical form and harmony. In the historical aspect, the dominant version is about warlike tribes in the southern present-day Ukraine and Russia. They led a hectic lifestyle and carried out robbery attacks on the southern possessions of the Russian Tsar. Subsequently, the Cossack's were hired by the Russian Tsar as guards of his own southern borders. In this position, the Cossack's resisted the troops of the Ottoman Empire for a long time. Geographically, the habitat of the Cossack's is very extensive. They can be found in Poland, Belarus, Ukraine, southern Russia, as well as in the Urals and even in Transbaikalia. Mainly concentrated in southern Ukraine and southern Russia. Since ancient times this territory was called the Wild Field. They live compactly in their villages - Stanitsa. For many centuries they lived in the south of Ukraine and Russia, and were engaged in robbery. For many centuries they lived in the south of Ukraine and Russia, and were engaged in robbery. Many runaway slaves, as well as rioters, joined them. Cossack's control system is a military democracy. In all "Stanitsa" there is a commander - Ataman. The ethnicity of the Cossack's is disputed. They don't look

much like Slavs. Apparently, the synthesis of many nations over the centuries has affected their appearance. Some literary sources call them “Tatars” and note that the Cossack’s had their own language. Although they call themselves Orthodox Soldiers, in M. Sholokhov’s novel they are positioned as a separate ethnic group. The religion of the Cossack’s is Orthodoxy. It forms an integral part of their mentality. All houses have icons. And icons are also taken on the battlefield. There are hospitals and schools attached to churches. They are very devout. But despite this, among them there were representatives of other religions too (for example, Muslims). A warrior, militaristic spirit dominates the Cossack’s lifestyle. They cannot imagine themselves without military duties. Horse and weapons are often sung in songs. Even in peacetime, they prepare themselves for a future war and educate young people in this spirit. In wartime, the villages (Stanitsa) are united into the Army. The head of the Army is Ataman. The army has a strict hierarchy and has its own military ranks: Cossack, Yasaul, Uryadnik, Khorunzhiy... When several Armies united, the Hetman became the main one. He had the powers of the head of state. The Cossack’s were active not only on land, but also in the seas. Their ships (“Seagulls”) were light and fast. They sailed in the Black, Azov, and Caspian seas, attacked various ports and robbed them. Several Cossack armies are known: Polish, Kuban, Don, Black Sea, Trans-Ural, Trans-Baikal, Zaporozhye, Dnieper, Azov. In all armies the main force was cavalry. But they were all lightly armed. That is why they lost in long wars to regular troops with heavy weapons. Cossack’s also fought against the Ottoman Empire. In the XVI century, Cossacks formed their own state on an island of the Dnieper: “Zaporozhskaya Sech.” “Zaporozhskaya Sech” had its own parliament: “Rada”. Cossack’s had their own schools, had their own church, had hospitals. They even collected taxes. In Cossack society, an educated person had a high status. There were few of them. Although there were schools attached to the churches, but they provided a religious education. Scribes had status after Ataman and military judge. The image and clothing of the Cossacks was specific and recognizable. Many wore a “Chub” (braid) on their shaved heads, such a braid can be seen in the drawings of many old civilizations. Bright “harems pants” (“Sharovar”) and “Caftans” were reminiscent of the clothing of the Ottoman Empire (southern present-day Ukraine). Many dressed in the style of the Caucasian peoples (southern Russia). Earrings in the ears showed the heir of a family or clan. The Cossacks’ lifestyle was poor. Possible war and death did not allow making investments for tomorrow. They lived in the present day. The most famous cultural heritage of the Cossack’s is their music. Often militant, but at the same time romantic. Frequent themes in songs: war, fate, love, wine, horse, weapons, death. The region of residence often influences the rhythms and melodies of songs. For example, the Terek Cossack’s have music with a pronounced Caucasian flavor. The music of this sub-ethnic group has long been known in Europe and was used in the works of classical European composers. Among them are Beethoven (L. Beethoven), Weber (K.M. Weber), Czerny (K. Czerny), etc. This musical heritage has long become a cultural layer in many countries of Eastern Europe. During the USSR, Cossack people was under heavy pressure. But now they are reborn again. Cossack’s culture is very interesting. They have their own long traditions. But the most interesting thing about them is the music. Cossack choirs are very popular in Eastern Europe. Music often has a military theme. Melodies are based on chords: T-S-D-IV. Rhythm - often 2/4 or 4/4. Polyphony is simple. Musical instruments - often an accordion, tambourine, balalaika, bandura (ethnic instruments). The young generation in Russia - idealizes Cossack’s.

Çıkar Çatışması Bildirimi/ Conflict of Interest Statement:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir. / The authors declared no potential conflict of interest regarding the research, authorship, and publication of this article.

Destek/Finansman Bilgileri/ Support Financing Information:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. / The authors have received no financial support for the research, authorship, and publication of this article.

Etik Kurul Kararı/ Ethics Committee Decision: Bu çalışma için Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 05.09.2023 yılı 15 sayılı 356 nolu karar ile etik izin alınmıştır. / Ethical permission was obtained for this study from the Scientific Research and Publication Ethics Committee of Akdeniz University with the decision no. 15/356 dated 05.09.2023

Yazar Katkı Oranı: / Author Contribution Rate: Yazarların katkı oranı eşittir. / The contribution rates of all authors are equal.

Kaynakça

- Anonymus. (2001), *"Исторический календарь"*, Киев.
- AntDOB. (2015), *"Carmina Burana" konseri program broşürü*, Antalya, AKM, 13.06.2015 konseri.
- Beethoven, L.V. (1820), *"10 National Airs with Variations"*, Op.107, Bonn, N.Simrock, first edition.
- Ergün, S.H. (2023) *"Sibir Hanlığı Kronikleri I Yesipov Kroniği-II Stroganov Kroniği-III Remezov Kroniği (Kitap Tanıtımı)"*, Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, 8(1), s. 84-92, ISSN 2548-091X, DOI No: <https://doi.org/10.56252/turktarars.1287094>.
- Woycik, Z. (1989), *"Wojny Kozackie w dawnej Polsce"*, Krajowa Agencja Wydawnicza, 80 s.
- Аджи М. (2015), *Полынь Половецкого поля (Великие империи)*, Москва, ООО «Издательство АСТ», ISBN 978-5-17-091427-2.
- Величко, С.В. (1991), *"Летопись"*, Киев: Т.1-2.
- Гумилев, Л.Н. (1989), *"Древняя Русь и Великая степь"*, Мысль, Москва:
- Гумилев, Л.Н. (1990), *"Этногенез и биосфера Земли"*, Ленинград: Гидрометеиздат.
- Остафийчук, В.Ф. (2006), *"История Украины. Современное виденье"*, Киев .
- Толстой, Л. Н. (2018), *"Казаки"*, Т8, ISBN: 978-5-517-00112-2, Москва.
- Шкловский, В. (1973), *"Сәйях Марко Поло"*, Бақы, Гәнчлик, 7-2-2/66-72 J.
- Шолохов, М. (2017), *"Тихий Дон"*, (Кн.1, ч.1, гл. I, с. 36), Речь, Москва, ISBN: 978-5-9268-2638-5.
- Шолохов, М. (2017), *"Тихий Дон"*, (Кн.2, ч.4, гл. II с. 4), Речь, Москва, ISBN: 978-5-9268-2638-5.
- Шамбаров, В. Е. (2020), *"Казачество: путь воинов Христовых"*, Aegitas, ISBN: 978-1-7731-3422-2.
- "Chorea Kozacky" grubu resmî sitesi, Ukrayna, Kiev (2005). Видео. <https://choreakozacky.com/> (Erişim: 14.08.2023)
- "Cubrat" sayfası yayını, (2016). Youtube Dijital Video Platformu, *"Арт-проспект "Генштаб" представляе Хорея Козацька."* <https://www.youtube.com/watch?v=TW2eXUgvGAo> (Erişim: 27.07.2023)
- "Don Cossack" sayfası yayını, (2013). *"Так пели наши деды терские казаки"*, Youtube Dijital Video Platformu. <https://www.youtube.com/watch?v=SfiobM-3NkQ&list=PL4U-qOZUnmlakjG7w2NSWhVdFPa4a22nb&index=1> (Erişim: 11.08.2023)
- "Kashgar Khanate" sayfası yayını (2017). *"Kuban Kozak Şarkısı - Kuban Cossack Song: "Когда мы были на войне"*, Youtube Dijital Video Platformu, <https://www.youtube.com/watch?v=vstQHuf590> (Erişim:12,08,2023)
- "Unisonll" sayfası yayını (2013). *"Войська Запорозького воїн знаменитий (XVIIIст.)"*, Youtube dijital Video Platformu, <https://www.youtube.com/watch?v=KdJq1sX5tUE&list=PL331NYfmTBXWp0ZZh31WqTYCQrJd3rkWU> (Erişim: 28.08.2023)
- "Дзен" yayını, Dzen Bilgi Platformu, Rusya Federasyonu "Neytiv Media" Şirketi, Moskova (2023). *"Зачем донские казаки носили серъгу в ухе?"* https://dzen.ru/a/Xd5fd9ilFHv6eEK?utm_referer=tr.search.yahoo.com (Erişim: 24.08.2023)
- Игорь Стремеев sayfası yayını (2012). *"Не для меня придет весна"*, Youtube Dijital Video Platformu, <https://www.youtube.com/watch?v=rVyBRIRj3PM> (Erişim: 12.08.2023)
- "Мультиурок" yayını, Rusya Federasyonu "Multiurok" Eğitim Topluluğu resmi sayfası, Smolensk (2014). *"Кармина Бурана" К. Орф, презентация в 6 классе* <https://multiurok.ru/files/karmina-burana-k-orf-priezentatsiia-v-6-klassie.html> (Erişim: 11.08.2023)

- “Русская историческая библиотека” yayını, Rusya Tarih Kütüphanesi dijital platformu sayfası (2023). “Запорожская Сечь” <http://rushist.com/index.php/russia/4114-zaporozhskaya-sech> (Erişim: 06.08.2023)
- “ФОТО-КИНО” sayfası yayını (2012). “Брам”, Youtube Dijital Video Platformu, <https://www.youtube.com/watch?v=K59RRZb--3k> (Erişim: 15.08.2023)
- “Энциклопедия Кругосвет” yayını, Universal “Krugosvet” Popüler Bilim Ansiklopedisi Dijital Platformu (1997). “Гумилев, Лев Николаевич” http://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/GUMILEV_LEV_NIKOLAEVICH.html (Erişim: 03.08.2023)
- Sidorenko Yanina. Ukrayna Kiev Devlet Bulgakov Müzesi rehberi. Skype Üzerinden Kişisel İletişim. 05.09.2023.
- Smekhova Anna Mihaylovna, prof., Ukrayna Kiev Glier Müzik Enstitüsü Rektör Yardımcısı. Telefon Üzerinden Kişisel İletişim. 06.09.2023.